

over de lange udgivelsesforløb, der gør, at mange af artiklerne er forældede, før de udkommer. Specielt inden for dette nye område er det paradoksalt, da man jo bare kunne publicere på WWW. Det har man gjort længe inden for naturvidenskaberne, hvor det åbenbart er mere legitimt at ville udkomme hurtigt. Den slags paradokser er med til at støtte fornemmelsen af, at mange af forfatterne til disse artikler med enkelte undtagelser faktisk ikke ved ret meget om deres emne. Det kan naturligvis undskyldes med, at mediet slet ikke var tydeligt for to år siden, hvor de fleste indlæg blev skrevet. Men de værste eksempler kunne nok have været undgået med lidt redaktionelt arbejde.

'Den anden bølge' af cyberspacelitteratur inkluderer naturligvis mange flere samlinger og bøger end disse fire. Jeg valgte netop disse ud, fordi de forekom mest seriøse og gennemarbejdede. Mange af bidragene især i *Immersed in Technology* og *The Governance of Cyberspace* virker dog mest som 'anden division'. De rigtig gode bidrag, med Hayles og Herring i spidsen, gør det dog alligevel udbytterigt og tankevækkende (igen) at ride med på bølgen. Eller surfe skulle man vel sige.

*Kenneth Hansen,
ph.d.-studerende,
Institut for Kommunikation,
Aalborg Universitet.*

Klaus Bruhn Jensen: *The Social Semiotics of Mass Communication*, Sage, London 1995, 228 sider, 229,- kr.

Klaus Bruhn Jensens projekt i denne bog er at etablere en socialsemiotik, der kan fundere studiet af massekommunikation.

Rent metodisk kritiserer Klaus Bruhn Jensen de studier af kommunikation, der baserer sig på en kvantitativ, statistisk og formel tilgang, og som endvidere baserer sig på en positivistisk videnskabelig tradition, hvis formål er at finde universelle love eller regelmæssigheder uden at tage den kontekst, hvori de optræder, i betragtning. Dvs. en tilgang, som kun tillader et enkelt 'paradigme', der grundlæggende forestiller sig, at det sociale univers er skrevet i matematikkens sprog. Heroverfor stiller Klaus Bruhn Jensen sin egen tilgang, som baserer sig på en tværvideenskabelig, pluralistisk, kvalitativ metode, der endvidere indrager den kontekst, hvori kommunikationen udfolder sig. Det væsentligste i denne metode er dels

at inddrage begrebet 'mening' og dels begrebet interpretation som fundament for det sociale og de kommunikative praksiser.

Det sociale er grundlæggende defineret semiotisk, uanset hvilket plan man studerer det på, idet Klaus Bruhn Jensens udgangspunkt er, at alle former for kommunikation baserer sig på udveksling af tegn, hvilket i sig selv er en social praksis. Selv den videnskabelige diskurs opfattes som en del af en social, interpretativ praksis. Kommunikation mellem to individer – eller subjekter – er en udveksling af tegn, der interpreteres i reference til et fælles objekt. En socialsemiotik definerer massekommunikation som en institution, der producerer og cirkulerer mening i det sociale.

Disse almene bestemmelser peger i to retninger, dels mod det semiotiske fundament, som menings- og interpretationsbegrebet hviler på, dels mod en specificerende analyse af den massekommunikative praksis og de niveauer, denne inddrager, såsom receptionsteori, diskursanalyse, talehandlingsteori, narrativitet osv.

Det skal være sagt her, at mit kendskab til de klassiske teorier i massekommunikation er meget begrænset, ligesom mit kendskab til den empiri, – primært fjernsyn – som Klaus Bruhn Jensen tager udgangspunkt i, også er minimalt. Det er naturligvis indlysende, at man – når man analyserer en empiri, der er så omfattende – må inddrage forskellige metoder, der er sensible over for den specifikke empiri, det drejer sig om, ligesom konteksten er central, da man naturligvis analyserer – interpreterer – forskelligt afhængig af, om det drejer sig om en valgkampagne eller en soap-opera, selv om det ind i mellem kan være svært at skelne. Anvendeligheden af Klaus Bruhn Jensens opdelinger og modeller må afgøres af Klaus Bruhn Jensens kolleger, som kender svaghederne i de traditionelle tilgange.

Jeg vil her primært forholde mig til det semiotiske grundlag for selve funderingen af en socialsemiotik, hvis almene definition – således som den fremgår ovenfor – jeg på ingen måde er uenig i. Definitionen af det sociale, når dette hviler på en almen semiotisk teori, kan kun være en almen karakteristik, der derefter kan udfoldes mere specifikt afhængig af, hvilket område af det sociale, man undersøger.

Klaus Bruhn Jensens tværvideenskabelighed er gennemgående, og det er faktisk usædvanligt at se en forsker, der anvender hele semiotikkens teoretiske spektrum fra Saussure over Greimas til Peirce uden at henfalde til de sædvanlige grøftegraverier. Til gengæld resulterer dette i en noget uortodoks interpretation af de enkelte tænkeres

begreber. Når jeg anvender ordet 'uortodoks', er det med fuldt overlæg, da jeg vil understrege, at min tilgang til semiotikkens grundbegreber er 'ortodoks', og på denne baggrund skal min kritik læses.

Klaus Bruhn Jensen postulerer en historisk kontinuitet fra Peirce over William James og John Dewey og videre til kybernetikken med Bateson som den centrale figur, en kontinuitet han benævner 'pragmatisme'. Men en sådan idé-historisk kontinuitet findes ikke. Ganske vist anfører Klaus Bruhn Jensen, at Peirce forlangte at få sin tænkning kaldt 'pragmaticisme', da hans definitioner af 'mening', 'sandhed' og beslægtede termer er aldeles forskellig fra James og efterfølgere. Men ikke desto mindre undlader Klaus Bruhn Jensen at følge Peirces egen opfordring, hvilket resulterer i, at Peirces begreb om 'mening' bliver defineret som Batesons, nemlig »a difference that makes a difference«. Ganske vist kommer Klaus Bruhn Jensen kort ind på Peirces definition, der indebærer, at et begrebs mening består i vores *forståelse* af de mulige, praktiske konsekvenser, hvilket betyder en mental repræsentation af begrebets komposition, men denne mentale repræsentation, der går forud for den eventuelle sociale 'forskel' (effekt), bliver ikke taget i betragtning i applikationen af meningsbegrebet. Der er tilsyneladende to årsager til dette, den ene er, at Batesons meningsbegreb baserer sig på kybernetikkens systemteori, således at systemet er den stabile enhed inden for hvilken en idé bestemmes som en informationsenhed, der skaber effekt. (Jeg refererer her til Søren Briers: *Information er sølv...*, Danmarks Biblioteksskole 1994, i hvilken man finder en grundig gennemgang af kybernetikkerne.) I Peirces version er den stabile enhed imidlertid identisk med den mentale repræsentation, med begrebet eller ideen, der betegnes en 'triadisk' enhed. Det er uheldigt at placere Peirce som en del af en pragmatisk tradition, der baserer begrebet 'mening' på forskelsbegrebet. Den anden årsag kan være, at det for Klaus Bruhn Jensen er meget vigtigt at undgå den (tegn)teoretiske tradition, der baserer sig på en relation mellem 'tegn' og 'ting', dvs. en statisk relation, der ikke inddrager selve interpretationen af tegnets mening som en selvstændig komponent.

Klaus Bruhn Jensen mener, at meningsbegrebet hos både Saussure, Peirce og Greimas er fundet i forskel og negation, men her burde der specificeres. Hos Saussure relaterer forskelsbegrebet sig til hans *værdibegreb*, som vedrører tegnsystemets konstitution og dets algebraiske natur. Ikke meningsbegrebet.

Hos Greimas relaterer negationsprincippet sig til de perceptive forskelle i de semantiske relationer, så her går det an at anvende forskelsprincippet. Hos Peirce finder man ikke direkte et forskelsbegreb relateret til mening, men snarere til etikken. Negationsprincippet hos Peirce vedrører ikke mening, men sandhed, dvs. logikken.

Det gør altså stor forskel, om tegn refererer til mening eller til sandhed. Og her kommer vi til spørgsmålet om interpretation. Man kan sagtens interpretere tegns reference til mening uden at forholde sig til, om de er sande, dvs. har konkret, partikulær eksistens i verden. Men man kan ikke hævde om sin metode, at den er videnskabelig, hvis ikke man vil forholde sig til sandhedsproblematikken. Klaus Bruhn Jensen accepterer ikke Peirces videnskabelige metode og anfører direkte, at Peirces pragmatisme begrænses af hans »natural-scientific, experimental conception of science« (p.14), og at man derfor må anvende andre tænkere i traditionen. Dette betyder, at Klaus Bruhn Jensen ikke anvender Peirces opdeling af videnskaberne i matematik, fænomenologi, logik og semiotik, men primært fokuserer på den sidste disciplin, uden at inddrage det metodologiske grundlag. Klaus Bruhn Jensen betoner, at den logiske inferentielle metode foreslået af Peirce – abduktion – er den, der funderer en kvalitativ analyse af massemedier og disses produktion af mening, dette i modsætning til en kvantitativ, matematisk-statistisk tilgang. Men det er lettere uheldigt at ville fundere socialsemiotikken udelukkende på den abduktive tænkning og helt udelade deduktion og induktionen.

Oppositionen mellem en kvantitativ tilgang (deduktion og induktion) og en kvalitativ tilgang (abduktion) er altså ikke holdbar inden for Peirces univers, kun inden for Klaus Bruhn Jensens. Man kan formodentlig alligevel anvende abduktionen i forbindelse med undersøgelse af meningers cirkulation i det sociale, idet abduktionen bygger på strukturel lighed, og mange betydninger bliver i det sociale interpreteret netop ud fra strukturel lighed, ofte baseret på spontane, emotionelle identifikationer. Men ved at insistere på abduktionen over for deduktion og induktionen svækkes det videnskabelige grundlag for socialsemiotikken.

Når man analyserer konkrete, empiriske 'objekter', kan det indimellem være nødvendigt at slække en smule på 'scientific correctness', da den virkelige verden jo er noget mere kompleks end de begreber, hvorigennem vi forstår den.

Tværvidenskabelig forskning skal imidlertid, i min opfattelse, passe på med ikke at blive alt for

pluralistisk, da det videnskabelige dermed undertones til fordel for objektets kompleksitet. Jeg er udmærket klar over, at Klaus Bruhn Jensen opponerer mod en tradition, der i det hele taget modsætter sig tværfaglig aktivitet, men dermed kommer han desværre til at overtage traditionens problemer bare med omvendt fortegn, nemlig at matematikken skulle være en primært kvantitativ videnskab, der intet har at gøre i analysen af det sociale og betydningens kvalitative aspekter.

Dette fremstilles i et afsnit med titlen: »How not to do things with signs«. Klaus Bruhn Jensen præsenterer en læsning af René Thom, den franske matematiker, der har udviklet den såkaldte katastrofeteori. Klaus Bruhn Jensens læsning er baseret på en enkelt artikel af Thom. Klaus Bruhn Jensen anfører, at Thoms teori er en spekulativ, ontologisk imperialisme, der er lige så restriktiv som den semiologiske Logos imperialisme og den crypto-positivistiske epistemologiske imperialisme. Endvidere er Thoms teori, ifølge Klaus Bruhn Jensen, dobbelttydig, uinformativ, redundant, hvilket fører til epistemologisk skribleri og antirealistisk ekstase. Sådan!!

Det må være på grund af matematikken, at Thom bliver udsat for denne – faktisk redundante – karakteristik på et så spinkelt grundlag som en enkelt artikel. Det er synd og skam.

Klaus Bruhn Jensen anvender gennem hele bogen Peirce som sin primære reference inden for semiotikken, og faktisk deler Thom og Peirce ontologisk grundlag. Begge tager udgangspunkt i den matematiske idé om et kvalitativt kontinuum, hvis egenskaber kan studeres via de diskontinuerede manifestationer og disses interne relationer, således som de udfolder sig i tid. Der er altså tale om en kvalitativ matematik, der repræsenteres af topologien, som begge anser for at være den væsentligste disciplin i matematikken.

Det er lidt synd, at der kommer en så mærkelig, dårligt funderet og ukorrekt karakteristik af Thom i en bog, der netop påberåber sig det tværfaglige. Tværfaglig forskning bør ikke svække på kravene til videnskabelig metode, hvis den vil påberåbe sig en funderende status. En semiotisk metode, hvis udgangspunkt er, at tegn interpreteres, indebærer ikke, at en hvilken som helst interpretation er korrekt. Og det går ikke at skabe en opposition mellem en matematisk kvantitativ og en semiotisk kvalitativ tilgang, da der nu engang findes både kvalitative relationer og kvantitative objekter i den virkelige verden, som i sidste instans er vores fælles reference.

I min opfattelse går tværfaglig forskning ud på at forstå lighederne mellem de enkelte projekter

og respektere forskellene, som må være et resultat af, at vi arbejder med forskellige empiriske objekter.

Anne Marie Dinesen,
forskningsadjunkt,
Center for Semiotisk Forskning,
Aarhus Universitet.

Kirsten Frandsen: *Dansk sportsjournalistik. Fra sport til publikum*, Århus: DJH, 1997, 309 sider, 130,- kr. (plus forsendelse, kan købes ved henvendelse til Danmarks JournalistHøjskole).

Forskningen i sportsjournalistik er yderst sparsom. Det gælder i udlandet, og det gælder herhjemme. Det er ganske forbløffende, når man tager i betragtning, at idrætten som massebevægelse er den eneste af de store folkelige bevægelser, der har overlevet ved fuld styrke. Antallet af idræts- og motionsudøvere stiger fortsat år for år. Det er også forbløffende, når man anskuer idrætten som underholdning, dvs. som show sport. Et blik på tv-kanalernes programoversigt vidner om, at sport optager en væsentlig del af disse mediers sendeflade. Det samme kan man konstatere ved at bladde i mandagsaviserne.

Sport er noget af det bedste, massemedierne ved. Ikke mindst tv. Det er næppe nogen tilfældighed, at der i 1960 – det år hvor danskerne for alvor skulle til at købe fjernsyn – blev vist masser af sport på tv. Faktisk delte sporten førstepladsen, hvad angår part i sendefladen, idet man tegnede sig for ca. 20 pct. af udsendelserne. Siden da faldt andelen, relativt set. Omkring 1975 var man i henseende til procentandel af sendefladen nede på halvdelen af niveauet fra 1960.

Men i dag tager sporten for alvor revanche. I 1980 betalte de europæiske public service tv-stationer 33 mio. kr. i faste priser af i dag for rettighederne til at sende fra OL i Moskva. I 1996 betalte man 1344 mio. kr. for at dække OL i Atlanta, dvs. en 40-dobling i løbet af 16 år eller en stigning på 250 pct. om året. Og det skønnes, at danskerne inden år 2000 vil få teknisk mulighed for at se mellem 200 og 300 tv-kanaler. Det vil ske via betalings-tv, for det er næppe muligt at trække flere reklamekroner til tv. En hel del tyder da også på, at sport er det, folk helst vil ofre betalings-tv-penge på.

I denne udvikling vil sporten komme til at stå

centralt. Medieforskere regner med, at i det store samarbejde mellem mediegiganter som Berlusconi i Italien, Kirch og Bertelsmann i Tyskland og Murdoch i Storbritannien, som allerede nu er ved at være en realitet, vil sporten blive det store lokomotiv. Dels fordi sportsudsendelser er billige at producere, dels fordi sport er godt fjernsyn. Og så er det populært fjernsyn: EM-finalen i fodbold 1996 mellem Tyskland og Tjekkiet blev set af 500 mio. mennesker verden over, heraf 250 mio. alene i Europa. Samtlige kampe ved EM blev på verdensplan set af seks mia. mennesker.

På den anden side viser nye undersøgelser fra bl. a. Holland, at det store udbud af sport på tv synes at have bevirket en vis forvirring blandt seerne – og måske endda en vis sportstræthed. Der er med andre ord nok at tage fat på.

Set på baggrund af disse såvel kulturhistoriske som industripolitiske forhold er det pudsigt, at vi ved så utroligt lidt om sportsjournalistikken. Dog har man fra britisk side (som så ofte inden for såvel kulturvidenskab som idræts historie er UK foran resten af Europa i disse år) de senere år set et par glimrende studier af dækningen af idrætten i medierne. Der tænkes her på Neil Blain, Raymond Boyle og Hugh O'Donnells bog *Sport and National Identity in the European Media* fra 1993 om sporten set i lyset af den nye situation i Europa med på den ene side Østeuropas sammenbrud og på den anden side den europæiske tankes gennembrud i Vesteuropa. Det er blevet en interessant belysning af, hvorledes nationalistiske og xenofobiske klichéer her i 1990'erne lever videre i bedste velgående.

På dansk fylder forskningen på området ikke meget. I 1974 skrev Gunnar Rasmussen en bog på det forlængst afdøde kritiske forlag GMT med titlen *Sportsjournalistik* om sport i dagbladene. Den blev fulgt op af et par universitetsspecialer af lignende art ved Nordisk Institut i henholdsvis Odense og Aarhus, hvoraf nærværende anmelder skrev det århusianske. I midten af 1980'erne lavede Jørn Møller en rapport om sportsdækningen i DR. Efter opkomsten af TV2 var der basis for en sammenligning mellem sporten i DR-TV og TV2 – med Tommy Troelsen og Karin Palshøj på den ene side og Morten Stig Christensen og Line Baum Danielsen på den anden. Det kom til udtryk i et par artikler i henholdsvis *Tidsskrift for Idræt* 1992: 3 og *MedieKultur* nr. 19. Gunnar 'Nu' Hansens død gav anledning til en artikel om dagblads- og radiojournalistikkens betydning for tv-sportsjournalistikken i *Idræts historisk Arbog* 1993. Men så er løbet vist også kørt.

Derfor er det glædeligt, at vi nu har fået den første regulære bog på dansk om sportsjournalistik i både dagspressen og på tv – samt i radioen. Det drejer sig om Kirsten Frandsens bog *Dansk sportsjournalistik. Fra sport til publikum*, der er baseret på hendes ph.d.-afhandling, indleveret ved Institut for Informations- og Medievidenskab, Aarhus Universitet i 1996. Og lad det være sagt med det samme: Det er absolut læseværdigt stof, man her har i hænde. Bogen er epokegørende; det er en seriøs, men samtidig letlæst publikation. Kirsten Frandsen behersker sit emne, såvel diakront som synkront, og hun er ikke forfaldet til journalistiske og formidlingsmæssige billige pointer. Vi er langt fra en plat moraliseren, som mange ellers nok kunne føle sig fristet til: Det er næsten for nemt at kritisere sportsjournalistikken. Lad os kikke hende nærmere i kortene:

Kirsten Frandsen vælger at belyse sit emne dels i lyset af sportsjournalistikens generelle udvikling, dels i lyset af journalistikken og dens selvforståelse igennem dette århundrede. Det er et klogt valg, for herved undkommer hun faren for dels at blive 'sportsidiot' og hjemmeblind, dels at blive fanget af journalistikkens egne snarer. Som led i kursen mellem Scylla og Charybdis trækker hun på en række gamle tekstlæsningsmodeller, konciperet af især Johan Fjord Jensen i 1970'erne. Alderen skal ikke være nogen diskvalifikation, men det havde alligevel være ønskeligt – når det nu er blandingen af idræt og sportsjournalistik, man har med at gøre – at hun havde anvendt læsningstypologier, som er i stand til at indfange den særegne forløbs- og handlingsorientering, som kendetegner idrætten. Ricoeurs og Peter Brooks overvejelser omkring narration og forløb havde nok givet mere på det metodiske plan. Og det havde også været godt for afhandlingen, hvis hun havde haft mere spændstige opfattelser af, hvad sport og idræt i grunden er for noget, for øje.

Men mindre kan gøre det. Kirsten Frandsen kan godt selv. Det er skarpsindigt set af hende, at der sker et tydeligt skift i tiden fra århundredskiftet 1900 og frem til ca. 1930: Idrætten har i begyndelsen behov for loyal propaganda, men i løbet af de brølende tyvere ændrer det sig til et behov for at indplacere idrætten som en del af tidsånden. Man behøver ikke længere at erklære sig.

Det er også fornuftigt, at Kirsten Frandsen – efter i belysningen af denne periode at have lagt hovedvægten på dagspressens og det skrevne ords sportsdækning – skifter fokus: Radioen kommer ind i billedet. Og her er det virkelig epokegørende i hendes afhandling. Det nok så oversete radio-medie får her sin første analyse. Det har der